

Dr. Varga Norbert

Kartelljog története

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege kollokviummal záródó előadás

Tagozat FK1801-17, FKÜ1801

Tárgyfelelős tanszék SZTE Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Jogtörténeti Tanszék

Oktatók Dr. Varga Norbert
egyetemi docens

Elérhetőség 6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 43. szoba
Tel/Fax: (62) 544-412
E-mail: vargan@juris.u-szeged.hu

Tantárgyi kreditpontok 2

Követelmények az adott tantárgy követelményei a tantárgy coospace színterén

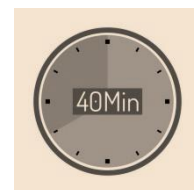
A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. Az olvasólecke elsajátítását segíti a hozzátartozó videólecke.
5. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
6. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre és oldja meg a kijelölt feladatokat.
7. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez vagy a feladatok megoldásához, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

Az igazságszolgáltatási szervek a kartelljogban I.

A Kartelbíróóság szervezete és eljárása

I. Kartellfelügyeleti szervek

A kartellekkel kapcsolatos ügynevezett közérdekű per eseteit és szabályait az 1931:XX. tc. vezette be. A szakirodalomban a kartelljog különös részeként definiált eljárásjog alapvetően a közjó és a közgazdaság érdekében szabályozta az alaki jogot. A kartellfelügyeleti szervek eljárása tartozott e jogterülethez, amelynek gyakorlásában az állam végrehajtó szervei közül a kormány, az illetékes minisztériumok, a Magyar Királyi Kincstári Jogügyigazgatóság, a Kartelbizottság és az Árelemző Bizottság, míg az igazságszolgáltatási szervek közül pedig a rendes bíróságok, a választott bíróságok és a Kartelbíróóság vett részt. Jelen tanulmány keretében alapvetően a Kartelbizottság és a Kartelbíróóság eljárásjogára vonatkozó rendelkezéseket szeretném bemutatni a hozzá kapcsolódó fennmaradt jogesetek elemzése mellett.

Ha egy megállapodás vagy határozat az előbb említett törvény 1 §-ának hatálya alá tartozott, akkor az illetékes miniszter utasítása alapján a Magyar Királyi Kincstári Jogügyigazgatóság a Kartelbíróóságnál keresetet nyújthatott be. A rendelkezés által érintett megállapodás kapcsán merült fel a joggyakorlatban az a probléma, hogy szükséges a kartell fogalmának meghatározása. A bírói joggyakorlat emiatt definiálta is, hogy milyen magatartás esik a kartelltörvény hatálya alá.

A Kartelbíróósághoz közérdekű keresetet lehetett benyújtani, ha a megállapodás vagy határozat alkalmazása, vagy az így létrejött kartelltörvénybe, jóerkölcsbe vagy közrendbe ütközött. A keresetben a következőt kérhette a miniszter. A bíróság oszlassa fel a tilalmazott megállapodás vagy határozat alapján létrejött kartellt, tiltsa el működésének további folytatásától pénzbírság terhe mellett. Továbbá kérelmezhet a megállapodás vagy határozat végrehajtásának betiltását, tevékenységének

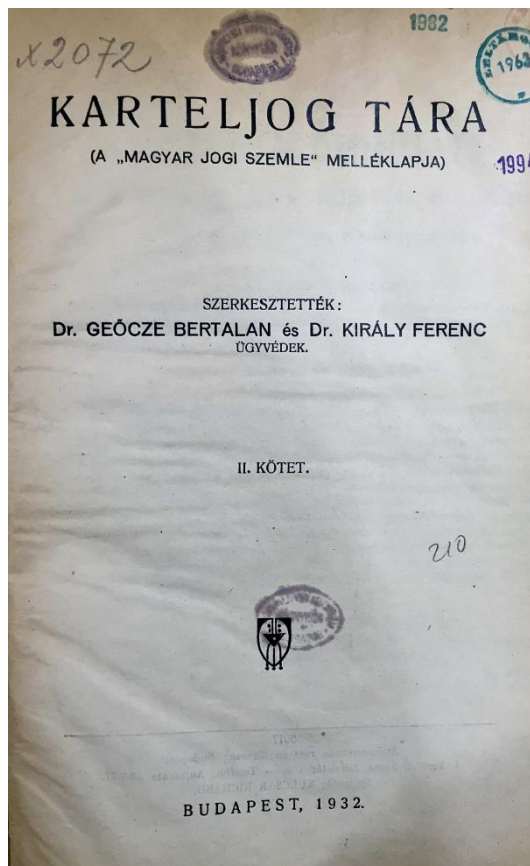
beszüntetését is pénzbírság kiszabása mellett. A kartelltörvény által bevezetett közérdekű kereset megindítását bármely hatóság vagy magánfél kezdeményezhette a kereskedelemügyi miniszternél a rendelkezésre álló bizonyítékok előterjesztésével. A miniszter kikérhette a kereset benyújtását megelőzően a Kartelbizottság véleményét, de ez nem volt kötelező. Ha a kereset benyújtását viszont köztestület, vagy hatóság kezdeményezte, akkor a minisztérium általában kikérte a Kartelbizottság véleményét is.

A közigazgatási hatóság csak a kezdeményezési jogot gyakorolta az eljárásban, amelyet követően a bíróság intézkedett ténylegesen az ügyben. A hatóság peres félként vehetett részt az eljárásban. Ez alapvetően összefüggött a bírói függetlenség és az igazságszolgáltatás garanciáinak figyelembevételével, nem is beszélve a szabadságjogok tiszteletben tartásával.

A közérdekű kereset alapján indított eljárásban a bíróság elrendelhetette a kartell feloszlását, vagy működésének megszüntetését, valamely megállapodás, vagy határozat végrehajtásának megtiltását, vagy egy bizonyos tevékenység, magatartás abbahagyását. Pontosan meghatározták a jogszabályban, hogy a kormány milyen jogi intézkedéseket rendelhetett el hatáskörén belül. Ez azt jelentette, hogy ezekhez az intézkedésekhez nem kellett bírósági határozat. Ezeket az intézkedéseket csak akkor rendelhetette el a miniszter, ha a kartellre vonatkozó megállapodás, vagy határozat a közgazdaság és a közjó érdekét veszélyeztette, különösen, ha az árutermelés forgalmát vagy a fogyasztók részére való áralakítást, vállalkozók és a termelők viszonyában hátrányosan szabályozta.

A minisztérium saját hatáskörében megvizsgálhatta az ügyet, és ha szükségesnek mutatkozott, akkor az adatok bejelentését, felvilágosítását és az iratok benyújtását indítványozhatta. Átvizsgálhatta egy kiküldött személy részvételével az érintett kartell üzletvitelét és üzletkezelését az üzleti könyvek és egyéb iratok megtekintése mellett. A tagokat és alkalmazottakat kihallgathatta. Abban az esetben, ha a minisztérium úgy vélte, hogy a kartelltevékenységét be kell szüntetni, akkor megkísérelhette az érintett felekkel tárgyalás útján a vita békés rendezését. Ha ez az eljárás nem vezetett eredményre, akkor javaslatot tehetett a kormánynak az adó és a vámkedvezmények megvonására, a közszállításokból történő kizárásra. Ezekkel az iparrendészet és a fuvardíjszabás körébe tartozó intézkedésekkel kívánta a minisztérium eltüntetni a kartellt a közjóra veszélyes magatartásának folytatásától. A kormány a kereskedelemügyi miniszter javaslatára akkor is bevezethette ezeket az intézkedéseket, ha egyéb jogszabályban meghatározott különös feltételeik nem álltak fenn.

II. A Kartelbíróság hatásköre

A Kartelbíróság hatáskörébe tartoztak a közérdekű perek, az ideiglenes intézkedések megtétele és a pénzbírság kiszabása rendbüntetésként, az eltiltás, a választott bíróság ítéletének érvénytelenítése és a választott bírósági határozat végrehajtásának felfüggesztése.

A Kartelbíróság csak akkor rendelhette el a kartell feloszlását és a további működéstől való eltiltását, ha a kartell a közérdeket veszélyeztető magatartást tanúsított és más módon nem lehetett azt megszüntetni. A törvény jogot biztosított a miniszternek arra, hogy a feloszlást más eszközök igénybevétele nélkül is kérhesse közvetlenül a bíróságtól. A feloszlással kapcsolatos jogok gyakorlása azonban az alapjogok korlátozását is jelenthette, különösen az egyesülési jog szabad gyakorlásának akadályozását. Az alkotmányos jogokat azonban csak kivételesen és törvényi felhatalmazás alapján lehetett korlátozni. Ellenkező esetben a bírói intézkedés jogtalan lett volna, amelynek mértékét az önkényes joggyakorlás határozta volna meg.

A kartell feloszlása kapcsán általában a bíróság a működés további folytatásától is eltiltotta a kartellt

és a tagjait. A kartell feloszlása még önmagában nem zárta ki, hogy a tagok egyöntetű magatartásukkal tovább folytassák a kartell működését. Ez azt jelentette, hogy az ítéletnek csak úgy lehet érvényt szerezni, ha bíróság a kartellt eltiltotta a működésének gyakorlásától is.

Előfordulhatott olyan helyzet, hogy a kartellt feloszlatták, amelyet követően az újra megalakult. Ezt a törvény kifejezetten nem tilalmazta, ami a gyakorlatban a következőt jelentette. A bíróság ítélete csak a perben érintett kartell működésének betiltására és feloszlására vonatkozott. Az új kartellre, amennyiben az egy új megállapodás eredményeként jött létre, a korábbi ítélet nem vonatkozott. Az új kartell működésével szemben egy új eljárást kellett indítani, ahol újra bizonyítani kellett, hogy a kartell működése a közérdeket sérti. Azonban a miniszter sürgős esetekben ideiglenes intézkedések foganatosítását helyezhette kilátásba.

Abban az esetben, ha a kartell által megvalósított visszaélést a megállapodás vagy a határozat végrehajtásával is meg lehet szüntetni, akkor a bíróság ezt rendelte el. Ezt a döntést hozta meg abban az esetben is, ha a kereseti kérelem feloszlásra irányult. Ellenben, ha a keresetben csak a megállapodás vagy a határozat betiltását kérelmezték, akkor a bíróság nem

mondhatta ki ítéletben a feloszlatast. Ellenkező esetben a kereseti kérelmen túlterjeszkedett volna a bíróság, ami nem egyeztethető össze a Polgári Perrendtartásról szóló 1911:I. tc. (továbbiakban: Pp.) alapelveivel. A tevékenység vagy magatartás abbahagyását csak akkor kérelmezték, ha a kartell magatartását nem lehetett összefüggésbe hozni bizonyítható módon egy megállapodással.

III. A Kartellbíróság szervezete és eljárása

A bíróság összetétele

A Kartellbíróság összetételét maga a kartelltörvény (8. §) szabályozta. **A bíróság egy különbíróság volt, amelyet érdekes módon a rendes bírósági szervezet hierarchiájának csúcsán elhelyezkedő Kúrián belül állítottak fel, amely egy elnökből, két ítéldbíróból és két ülnökből állt. Az elnöke a Kúria elnöke volt, vagy a Kúria elnöke által kijelölt személy:** a Kúria másodelnöke vagy valamelyik tanácselnöke. A két bírát a Kúria által erre kijelölt tanácselnök és ítélbírói közül az eljáró tanács elnöke hívta meg. Az ülnököket az eljáró tanács elnöke azon tíz szakember közül választotta ki, akiket az igazságügyi miniszter a kereskedelemügyi miniszter által összeállított 30 szakember nevét tartalmazó listából háromévenként előre kijelölt. Ez a megoldás biztosította a megfelelő szakértelmet.

Már korábban említettem a közérdekű per megindítására a kereskedelemügyi miniszter adhatott utasítást a Jogügyigazgatónak.

Juhász Andor
a Kartellbíróság elnöke

A közérdekű per felperese mindig az állam érdekét, a közérdeket képviselő kincstári Jogügyigazgató volt. A perben magánszemély felperes nem lehetett.

Ez azt jelentette, hogy a közérdekű keresetben magánjogi igényeket nem lehetett érvényesíteni, a magánfél felperes nem lehetett. Abban az esetben, ha a magánfél sérelmet szenvedett egy kartell működése kapcsán, akkor peres igényét nem közérdekű perben, hanem rendes polgári perben érvényesíthette. Ha ezen túl még a kartell működése a közérdekre is káros volt, akkor módjában állt a felügyeletnek a minisztérium

figyelmét is felhívni. Ezt követően pedig a minisztériumnak kellett megtenni a szükséges jogi lépéseket.

A közérdekű per alperese valamennyi érdekelt fél lehetett. Abban az esetben, ha a kartell jogi személy formájában jött létre, akkor elsősorban a kartell lett a per alperese képviselő által. A kartelltagokat is perbe lehetett vonni mint érdekelt feleket.

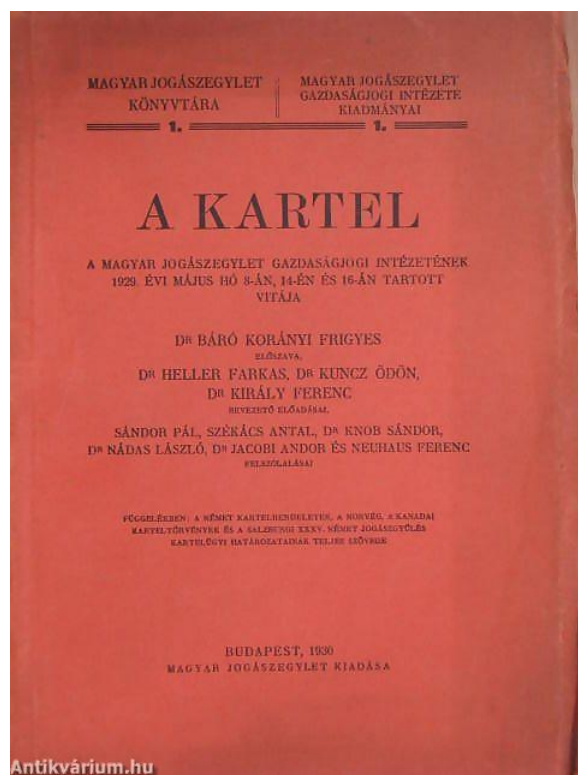
Ha a kartellnek nem volt saját jogi személyisége, akkor a kartelltagokat kellett perbe hívni. Abban az esetben, ha a kartellnek jogi személyiséggel bíró eladási irodája, vagy adminisztratív szerve volt, vagy az ügyleteit valamelyik bank útján bonyolította, akkor célszerű volt ezek perbehívása is, hiszen általában a vitatott jogügyleteket e szervezetek nevében kötötték. Indokoltta vált így, hogy a tilalom vagy a tevékenység abbahagyására való kötelezés ezek ellen is közvetlenül foganatosítható legyen.

A bíróság eljárása

A közérdekű keresetet valamennyi érdekelt félnek kézbesíteni kellett. A kartellek nagy taglétszáma jelentősen megnehezítette az idézést és lassíthatta a peres eljárást. Ezért amennyiben a kartellnek bejelentett képviselője volt, úgy a keresetlevelet a képviselőhöz kellett kézbesíteni. Ha nem rendelkezett bejelentett képviselővel, akkor a Kartelbíróság elnöke rendelt ki képviselőt. A képviselő kezéhez történő kézbesítést úgy kellett tekinteni, mintha azt mindegyik kartelltag át- és tudomásul is vette volna. A képviselő kötelessége volt a keresetlevél ismertetése a kartelltagok számára, akik külön ügyvédi képviselet mellett részt vehettek a perben.

Alapvető szabálya a Kartelbíróság eljárásának, hogy magánérdekű fél nem vehet részt az eljárásban. Az érintett felek, ahogy azt már korábban is említettem, csak ügyvédi képviselet útján vehettek részt a perben. A közérdekű keresetet csak valamennyi érdekelt fél ellen lehetett benyújtani. Az érdekelt fél alatt itt valamennyi kartelltagot kellett érteni.

A bíróság szakértői véleményadás végett a Kartelbizottságot hivatalból megkereshette. A Kartelbizottság pedig, ha szükségesnek mutatkozott, akkor az ún. Árelemző Bizottsághoz fordulhatott. Az Árelemző Bizottság jelentését vizsgálta meg a Kartelbizottság a gyapjú és a posztóárak kapcsán is. Kitértek arra, hogy a magyar gyapjú árának növelése érdekében, milyen üzletpolitikát kellene folytatni az érintett feleknek. Javasataikat

a jelentéshez csatolt 92157/1933. számú pótíven foglalták össze, ami tartalmazta többek az állam befolyásának növelését.

Végrehajtás

Az ítéletben – marasztalás esetén – mindig pénzbírság kiszabása mellett tiltotta el a bíróság a kartellt, vagy annak tagját a működés folytatásától, a megállapodás vagy határozat foganatosításától. Ezáltal kötelezte a kartellt tevékenységének befejezésére. A pénzbírság összegét az ítélet nem állapította meg, hanem annak meghatározása a végrehajtásra maradt. A végrehajtást a jogügyszagatóság kérte. A kérvényt a Kartelbírósnál kellett benyújtani és igazolni, hogy a kartell, vagy annak tagjai az ítéletben foglaltaknak eleget tettek. A Kartelbírósnál a bírságot az ítéletben elmarasztalt fél meghallgatását követően határozta meg. A kiszabás során tekintettel kellett lenni a cselekménnyel elérni kívánt haszon nagyságára és a fél vagyoni helyzetére. A bírságot elrendelő végzés egy végrehajtás foganatosítására alkalmas okirat volt, amely alapján a bírósági végrehajtó eljár. A tilalom megszegése a bírság ismételt kiszabását vonhatta maga után.

Lényeges kérdés, hogy a perkölségeket kinek kellett viselnie. Abban az esetben, ha a pert a kincstár elvesztette, akkor nem lehetett az alperest perkölségben marasztalni. A per és a hatósági intézkedések okozta kár megtérítését sem lehetett követelni az államtól

Kérdésként merül fel tehát, hogy a magánfelet felelőssé lehet-e tenni a kartellnek okozott perkölségért, illetve károkért, ha a miniszter az indítványára kezdeményezte az eljárást, de valótlannak bizonyultak állításai.

A Polgári Perrendtartás szabályainak alkalmazása

A Kartelbírósnál előtti perben általában az 1911. évi Polgári Perrendtartás (Pp.) alapelveit kellett alkalmazni. A Pp. külön szabályokat nem tartalmazott a Kartelbírósnál előtt zajló perre vonatkozóan. Ez azt jelentette, hogy a Kartelbírósnál előtt folyó egyfokozatú perben nem voltak „strict eljárási szabályok”, amelynek következtében a Kartelbírósnál szabadon alakíthatta ki saját eljárását.

I. évfolyam, 1. szám

Budapest, 1932 július hó

KARTELSZEMLE

KÖZGAZDASÁGI SZAKLAP SZERKESZTŐ: PÁRTOS SZILÁRD

A karteltörvény és a Kartelbizottság teljesíteni fogják hivatásukat

Írta: Kenéz Béla dr., m. kir. kereskedelemügyi miniszter

A kartelek és hasonló alakulatok a fejlettebb ipari élet megújításának, Németországban, Angliában és az Amerikai Egyesült Államokban már a század eleje óta Magyarországon azonban csak a világ háborút követő években beszélhetünk az ipari termelésnek nagyobbirányú, tervezett megszervezéséről.

Az egyes államok törvényhozása eleinte tartózkodást tanúsított a kartell- és megállapodásokkal szemben. A fogyasztók az ilyen szervezett ipari alakulatokkal szemben való álláspontja, egyes kartellekkel indokolatlan viselkedést szemben több államban szükségessé tették, hogy a törvényhozás befolygóján ebbe a kérdésbe. Magyarországon különösen a mezőgazdasági és ipari cikkek árának eltérése indította meg azt a mozgalmat, amely a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1901. évi CX. törvényt hozta létre.

A törvény a kérdések gazdasági jelentőségét megítélő gondos előkészítés és hosszas parlamenti tárgyalás után 1901. évi október hó 18-án lépett életbe. A megállapodások benyújtására a törvény 45 napos határidőt adott, így a megállapodások leggyorsabb részét november hó végén nyújtották be. A megállapodások alakja és tartalmi felülvizsgálata a törvényben előírt alki-

telemegállapodások sok olyan rendelkezést szabtak meg, amelyek a közgazdasági érdekeibe ütköztek.

Az egyesek vagy haladékok részéről bevezetett passzívokat a Kartelbizottság körmegállapodásának segítségével sikerült ottig minden egyes esetben beiktatni. Ami még is felet szándékunknak, mert fontosnak tartom a gazdasági életben felmerült ellentétek kiegyenlítését a békés megengedést. Ez különben összhangzásban van a törvényvel is, amelynek 6. §-a feladatként teszi a békés kiegyenlítés megkísérlését.

A bejelentések alapján figyelemmel kísérem a kartell működését, különösen az árak alakulását. A karteltörvénynek is kötelemem része van abban, hogy a pénzügyi válság erejét sikerült fenntartani. Mint eddig, ezután is minden rendelkezésemre álló eszközt fel fogok használni arra, hogy az indokolatlan áremelkedést megakadályozzam.

Összhangot kell teremteni a Kartelbizottság és az Árelemző Bizottság munkája között

Perényi Zsigmond báró, a Kartelbizottság elnökének érdekes nyilatkozata a Kartelbizottság és a Bizottság működésével kapcsolatos problémákról. Sok kritikai észrevételt hangzott el az utóbbi időben a karteltörvény értelmében végrehajtásáról és a Kartelbizottság munkájáról.

A Kartelbizottság működésének bírálását egyaránt figyelembe kell venni preventív hatást is, amely elejét veszi — a szankcióktól való féltélem befolyása alatt — a közérdekebe ütköző megállapodásoknak. S az Árelemző Bizottság működésével együtt, amely egyébként a Kartelbizottsággal kapcsolatos hatáskörök és részben az abban, hogy meggyőződésem, az utolsó három hónapban 4.1%-kal csökkent.

A kartell működése alapján eddig nem volt szükség súlyosabb szankciók alkalmazására. Közérdeklő kereset indítására sem kellett még utalást adnom. És — mint költségvetési beszámolómban is mondtam — szeretném, ha a jövőben is békés étem lehetne hallani. Ha azonban ez nem sikerül, a közérdekekben a törvény legteljesebb szigorú jogom alkalmazni!

A polgári perrendtartás egyik igen fontos alapelve a nyilvánosság, amelyre vonatkozóan a 207. § azt a rendelkezést tartalmazta, hogy a bíróság valamelyik fél kérelmére elrendelhetette a nyilvánosság kizárását, ha a tárgyalás nyilvánossága a fél méltányos érdekeit sértené. A nyilvánosság kizárása a tárgyalás egész folyamára vagy annak csak egy részére vonatkozhatott. Amennyiben tehát a tárgyalás oly adatokat hozna felszínre, amelyek nyilvánosságra hozatala a kartelltagok üzleti titkait vagy egyéb méltányos érdekeit sértené, a bíróság a nyilvánosság kizárását tárgyalás közben is elrendelhetette.

A Pp. alapelveit csak annyiban kellett kötelező módon alkalmazni, amennyiben eltérő rendelkezést a karteltörvény nem tartalmazott. A bíróságnak kötelessége

volt, hogy mindent megtegyen azért, hogy a per során ismertetett adatokat, amelyek üzleti titoknak minősülnek, a kartell versenytársai ne ismerhessék meg.

A bizonyítás vonatkozásában is a Pp. szabályait kellett alkalmazni. A nyomozati elv érvényesülésének a perrendtartás csak korlátozott esetben adott helyet, ami igaz volt a kartelbírói eljárásra is. A Kartelbíró ezen szabályok alapján (Pp. 323. §) kérhette az érintett felet, hogy a perrel kapcsolatos okiratokat mutassa be. Ezen kívül nem igényelhetett adatokat vagy felvilágosítást a kartelltől. Az üzleti könyveket csak szabályszerű vezetésük megvizsgálása végett kérhette be és csak azok vitatott tételét vizsgálhatta meg.

Abban az esetben, ha szakkérdés merült fel, akkor a Kartelbíró vagy szakértőt rendelt ki, vagy pedig a Kartelbizottságot kereste meg véleményadás céljából. Ezt egyébként a bíróság hivatalból rendelhette el, ami az officialitás elvének érvényesülését jelentette. A nyomozati elv annyiban érvényesült az eljárás során, hogy a tényállás kiderítése érdekében a bizonyítást a bíróság hivatalból is elrendelhetette (Pp. 326. §). A bíróság az okirat bemutatására is kötelezhette a felet, és a kereskedelmi könyvek eredetiben történő megtekintését is indítványozhatta.

Feladat: Egy kartelbírói döntés ismertetése. Használja a korabeli döntvénytárakat az elemzéshez.

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Milyen feladata volt a Kartelbírósnak?
2. Hogyan nézett ki a Kartelbírószervezet?
3. Milyen eljárásjogi szabályok vonatkoztak a Kartelbírószervezetre?
4. Mi volt a szerepe az Árelemző Bizottságnak?
5. Hogyan érvényesülhettek a polgári peres eljárás szabályai a kartell alaki jogban?

KÖTELEZŐ TANANYAG

-- az előadásokon elhangzottak

AJÁNLOTT IRODALOM

SZABÓ ISTVÁN: *Kartelbírószervezet (1931)*, Jogtörténeti Szemle, 2017/1-2.

